

РЕЦЕНЗІЯ

Станіславської Катерини Ігорівни, доктора мистецтвознавства, професора, професора кафедри музичного виховання Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого на дисертацію Поспелова Олега Олександровича «Циркове мистецтво на західноукраїнських землях (кінець XVIII – XIX ст.)», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 026 Сценічне мистецтво, галузь знань 02 Культура і мистецтво.

1. Актуальність теми дослідження.

Цирк є одним із найдавніших у світі видовищ і фактично кроскультурним феноменом. Його походження пов'язане з обрядами та ігрищами, що супроводжували історію розвитку цивілізації. Цирк як вид мистецтва склався на основі трудових процесів, народних святкувань, спортивних (переважно кінних) змагань, виступів скоморохів та ярмаркових балаганів. При цьому цирк завжди являв собою найдемократичніший вид мистецтва, адже користувався величезною популярністю майже у всіх вікових і соціальних категорій глядачів. Причини такої народної любові складні і різноманітні, але передусім це пов'язане, по-перше, з мріями і прагненнями людини до досконалості, а, по-друге, з її великою тягою до дива, що виводить за межі звичайного життя і відкриває нові можливості. Потрапляючи на циркову виставу, глядач переживає емоційний мікст жаху, тривожного очікування, здивування та неймовірного захоплення.

Всі ці фактори водночас із відсутністю наукових розвідок щодо побутування циркового мистецтва на західноукраїнських землях у XIX ст. актуалізують проведене дослідження.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Наукова новизна обумовлюється історичним контекстом дослідження: на основі документальних пам'яток доби автор вибудовує модель існування цирку на західноукраїнських землях у визначений період, висвітлює

хронологію циркових виступів, осмислює їхню естетичну специфіку, вводить до наукового обігу документи й факти, які доповнюють історію розвитку циркового мистецтва.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у систематизації та інтерпретації матеріалів, фактів, даних, які розкривають історичні, теоретичні та практичні аспекти розвитку циркового мистецтва на західноукраїнських землях XIX ст.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування в педагогічній та науково-педагогічній діяльності, зокрема при викладанні навчальних дисциплін з історії й теорії європейської культури (зокрема української), історії мистецтва, історії цирку.

У дисертації фактично утворено своєрідний «літопис» циркового життя цілого століття на західноукраїнських землях – на основі свідчень доби (місцева преса, замітки, спогади, афіші тощо) та довідкових видань тих часів. Зібрано емпіричний матеріал, на базі якого сформульовано висновки щодо особливостей формування і трансформування спортивно-циркового дійства у мистецько-видовищний феномен.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова обґрунтованість основних положень і висновків дисертації обумовлена ґрунтовним опрацюванням теоретичних джерел (документальних пам'яток доби), достовірністю наведених даних, доведеною самостійністю виконання дослідження.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

У процесі наукового пошуку використано комплекс підходів і методів (історико-порівняльний, ретроспективний, біографічний та ін.), відповідних до дослідницького вектору теми. Завдяки застосуванню методологічного інструментарію автору вдалося скласти хронологію західноукраїнського

циркового мистецтва XIX ст., визначити його естетичні та соціокультурні особливості. Обрана методологія є доречною і переконливою. Поставлені наукові завдання виконані.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Представлено 15 наукових публікацій: 9 статей у наукових періодичних фахових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному науковому періодичному виданні, 5 публікацій в збірниках матеріалів наукових конференцій. Оприлюднення основних положень дисертації є достатньо повним.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Структура дисертації є логічною: вступ, чотири розділи з висновками до розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Зміст дисертації розкривається послідовно і системно. Висновки свідчать про досягнення мети і розв'язання поставлених завдань.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. Мета дослідження сформульована так: «дослідити особливості розвитку мистецтва цирку на західноукраїнських землях з кінця XVIII – до кінця XIX ст.». (с. 20). Дослідницькі дії не є і не можуть бути метою – це шлях для досягнення мети. Вивчення якогось питання як мета дисертації може бути слухним у працях історичної галузі. Так, представлена дисертація дійсно має контекст історичного розвитку – і цей чинник дещо виправдовує вказану мету. Втім, її формулювання було б точнішим і коректнішим, якби першим дієсловом замість *дослідити* було *визначити* / *висвітлити* / *виявити* і *охарактеризувати*.

2. На с. 43, посилаючись на іноземне джерело, дисертант зазначає: «Художня їзда належала до високого мистецтва верхової їзди через навчання і психологічний вплив на духовну природу коня». Якщо це не недолік перекладу, прошу розкрити зміст словосполучення «духовна природа коня».

3. Автор пише: «У культурному просторі досліджуваного періоду цирк був чимось на кшталт інтернаціональної субкультури і уособлював масове мистецтво» (с. 125). У цьому твердженні спостерігається протиріччя щодо ототожнення понять «субкультура» і «масове мистецтво», адже відомо, що термін «субкультура» позначає культурні норми, канони, правила певної соціальної групи, яка себе позиціонує якраз таки альтернативою масовій спільноті.

4. У Висновках на с. 185 дисертант відзначає об'єктивну неможливість повного відтворення циркових вистав XIX століття і, відповідно, складність аналізу їхніх художніх якостей. Попри це, такий аналіз був здійснений. Прошу автора перелічити основні художні якості циркових вистав у визначеному часопросторі.

5. Відповідно до Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 (зі змінами) обов'язковим структурним елементом Вступу дисертації мають бути *методи дослідження*, застосовані в роботі. В представленій дисертації цей структурний елемент відсутній, проте є окремий підрозділ (1.2), присвячений методології дослідження. Втім, цей підрозділ налічує всього дві сторінки, що є недостатнім за структурними обсягами дисертації. Також і наступний підрозділ 1.3 «Джерельна база» налічує дві сторінки. Матеріал обох цих підрозділів було б логічніше розмістити у відповідних структурних елементах Вступу.

Відповідно до того ж Наказу в рубриці «Апробація матеріалів дисертації» зазначаються назви конференцій, місце та дата проведення, а в рубриці «Структура та обсяг дисертації», власне, має зазначатися її обсяг, – на жаль, ці відомості у Вступі відсутні.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації.

Дисертація Поспелова Олега Олександровича «Циркове мистецтво на західноукраїнських землях (кінець XVIII – XIX ст.)», є завершеним, самостійним, актуальним дослідженням, виконаним на задовільному науковому рівні відповідно до вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 026 Сценічне мистецтво.

Рецензент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного виховання
Київського національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

К. І. Станіславська

Підпис *К. І. Станіславської*

ЗАСВІДЧУЮ

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

Людмила К. Ф. Гончарова

